

„Egy lángot adok, ápodl, add tovább.”

Reményik Sándor idézése

*„Mint Atlantisz, a rég elsüllyedt ország,
Halljátok? Erdély harangoz a mélyben.
Elmerült székely faluk hangja szól
Halkan, halkan a tengerfenéken.
Magyar hajósok, hallgatózzatok,
Ha jártok ott fenn fürgeteges éjben:
Erdély harangoz, harangoz a mélyben.”*

Akár Gömört is mondhatott volna az idézett sorok szerzője – oka lett volna rá. Hiszen szülei révén tájainkról származik, és sorsa, életműve lehetne akár jelkép (miként az is): a megcsónkított haza két leszakadt részén állva, akár egy lebombázott híd égnek meredező pillérei, úgy áll az idő locsogásában, miközben az eltűnt, lerogyott híd elképzelt íve a gömöri Dobsina és az erdélyi kincses Kolozsvár között feszül. Összeállításunkban órá emlékezünk, Reményik Sándorra, akit életében a legnagyobb nemzeti költőnek tartottak, s akinél bizonyosan éltek rangosabb magyar poéták, de hazafiasabbak aligha. Ha ez bűn, nagy az ő bűne.

*

„A lélek szárnyai már bomlanak, de az egymást kereső tartalom és forma még nem találkoztak egymással, még tart a vajúdás és forrongás korszaka. Élete e válságos szakában több ízben keresett nyugalmat és enyhülést nagymamájánál, Dobsinán, mint nevezni szerette: „őseim városában”. Puha és gyöngéd családi környezet vette itt körül, és gyönyörű hegyei között a természet szépségeket ajándékozott lelkének, amelyek kibékítették önmagával. Dobsina jelentette számára a Pákh-hagyományokat, nagynénje Petőfiről mesélt neki, akinek kicsi korában a térdén lovagolt és a két Pákról, az íróról, Petőfi barátjáról, és az evangélikus szuperintendensről, a josefstadti börtönben sínylődő szónokról és prédikátorról.” (Olosz Lajos)

VÁLASZ EGY NAGYON MESSZIRŐL JÖTT LEVÉLRE

Dr. S. R.-né Reményik Jolánnak

Tizennyolc esztendőnek távolából
Jött a leveled,
Mint gyermekkorom halk ezüstkacaja,
Úgy cseng a neved:
Jolán...
Az elillanó évek csolnakán
Lelkem mi mindent ringatott azóta,
Mennyi álmom és mennyi nóta
Kelt és halt el a parttalan vizen,
Tizennyolc esztendő, hiszen
Ugyebár a mi araszos,
Dalos, jajos és panaszos
Életünkben egy örökkévalóság?!
Mint bedőlt tárnából az ottfelejtett mécs,

Most úgy dereng fel
Szelíd-halványan az emlékezés.
A neved,
Mintha idézett volna szellemet:
A rég-voltak körültem tábort járnak,
Gyűlnek, kopognak, lengenek az árnyak,
A mélyből zeng sok régi-régi hang,
Megannyi elsüllyedt harang,
S azt zengi mind,
Amire a Te leveled is int:
Hogy „mindnyájunkon betelik a Sors.”

Tizennyolc ismeretlen éven át
Szó világít-e, gondolat vezet?
Tizennyolc ismeretlen éven át
Foghatunk-e mi ketten kezét?
Tizennyolc ismeretlen éven át
Nappfényből, holdsugárból van-e híd?
Azt írod Jolán,
Tizennyolc év után
Meséljek Néked rólunk valamit.

Mesélek hát... Másképp volt hajdanán,
Csendes szóval mikor a mesét nekünk
Novemberi vasárnap délután
Te mondtad: a mi „nagyobbik testvérünk”.
– Mesélem hát, hogy porbaomlott rég
A nagyapámék öreg háza,
De még a Hója-erdőben a szél
A nyögő fákat épűgy rázza,
Mesélem: áll még Dónát, a kőember
A hegytetőn épűgy, mint hajdanán,
De egy sziluett hiányzik alóla:
A bölcs öreg, szegény jó nagyapám.
Most újra zöld a vadszőlős veranda:
Forró nyarakon hús enyhet adó.
Az asztal is még régi tán, de rajt’
Gyümölcsöt már nem főz be nagyanyó.
Tőlünk ment el a múlt, vagy mi a múlttól,
Elváltozott, vagy régi még a Hója?
Én nem tudom. A tornyos villa áll,
De rég üres, de rég nincs már lakója.
Ki lakta hajdan: mind világgá ment,
Sok már csak sírhalom: virágot termő,
Rájok én most gyakorta gondolok
Borongva; már egész kis fejfa-erdő.

Most „át” gyere: – Ez itt a hintahely,
Ez itt a hinta cölöpfája;
A régi még. De ritkán ül bele
Jókedv, amely az égig szállna.
Most nézz föl. Fényes egy kis-ablak,
Némán hajol a zongorára

Egy karcsú lány... Beethoven szenvedélye
Kizúg a holdezüstös tájra.
Ez – „Sárka, a bájcs csöppség.”

Tovább meséljem? Meséljek még, megint?
Mondjam, hogy lassan megöszültenek
Munkában, gondban édes szüleink?
És arról, ki e bús sorokat rója, –
Mit tett – hogy élt – hogy számoljak be Néked?
Talán-talán jobb: ne beszéljünk róla.

Így tűnnek-mennek lásd, tovább az évek,
Jolán –
Egy illanó nyár aranycsolnakán –
Meséltem Néked.
(1918. július)

VÉGÁLLOMÁS

Vonat csak egy irányból érkezik,
S csak egy irányba megy,
A sínek útját más világ felé
Elállta itt a hegy.
A váltó és a szemafor
Zöld fénye csupán egyfelé mutat,
Mély hegyi utak, kis gyalogcsapások
Váltották fel a büszke vas-utat.

Jelzőharang csak egy irányba kondul
S csak egy irányból jelez vonatot;
Más oldalról csupán a szél izenget
S hozza szárnyán a fenyőillatot.
Legott fanyar édesség támad,
Ha fenyőillat s kőszénfüst vegyül,
Ez a végállomások illata,
És én itt álmodozom egyedül.

Patak csobog szelíd sötétben,
Zizzenve hull a lomb,
A vasúti őr, mint egy jegenye,
Maga elé borong,
És ha bejött az éjféli vonat
S pár fáradt, késő utas vele jött,
Elalszik szépen az egyetlen lámpa
Az állomás előtt.

A nagy hegyekre komoly csend terül,
Szekér se dübörög...
Tücsök zeng őszi csillagfény alatt
És hallgatja sok élő-halott rög.
E pillanatban mégis béke van,
A szívemben is béke, semmi más.
Ó lenne ez a pillanat örök,
S a szívem is egy ily végállomás.

(Dobsina, 1921. szeptember végén)

ELÉGIA A HUMORHOZ

Pákh Albert centenáriumára

Humor, te könnyek közt fogant mosoly,
Te fájó lelkek arany egyensúlya,
Kinek szülői: emberszenvedés
És isteni derű,
Ki alacsony élc, nyers tréfa fölött
A komikumnak tiszta csúcán állasz
És Janus-arcod kétfele tekint:
A vígjátékra s a tragédiára, –
Köszöntelek.

S köszöntöm százesztendős lovagod,
A nagyok között nem éppen kicsit,
Ki tarsolyában téged hordozott
Rögös útján – a Tátra tövétől
Egész a Kerepesi-temetőig.
Ő nemzetének napszámosa volt,
Napszámba' nagy. Sok fény rá nem esett
Annál több fény áradt belőle ki.

Humor, humor te, – az Ő humora! –
Képzeldétek csak el, hogy mit jelent:
Megnevettetni egy alélt királylányt,
Egy halvány, beteg, fásult nemzetet!
Feloldani a kétségbeesést,
A tehetetlen harag kínjait,
A robbanásig megfeszült erőt!
Egy mosolygásban feloldani mind!
Ezt tette Ő.
S mosolya ritkán volt keserű villám,
Inkább volt engesztelő napsütés.

Pedig halálos kórral küszködött
Ő is, mint nemzete.
És nemzetére betegen mosolygott,
De mosolya nem volt beteg mosoly.
Mások mindvégig káromolnak tán,
Vagy siránkoznak, vagy ömlengenek.
Ő, a derék – mosolygott mindhalálig.

Köszöntelek humor!
S köszöntöm százesztendős lovagod,
Ki vér szerint volt rokonom nekem
S szellem szerint is talán – egy kicsit.
Ó, de én messze, messze elhajoltam,
Egészen az elégia felé.

Vigasztalni is árva népemet:
Nem meríték a derű tengeréből,
Hogy meríthetnék abból, ami nincs!
Én vigasztalni úgy tudom csak Őt,
Ha komor arcát önmagamra öltöm,
Hadd lássa rajtam végzet barázdálta,
Sors felszántotta zordon önmagát.

Humor, én mostan a Te lábaidhoz
 És hú lovagod lábához teszem
 A lelkemet: ezt az elégiát.
 (1923. június)

ELŐDEIM EMBERSÉGÉBŐL

Keményen éltek ők,
 Kereskedvén a vassal,
 Dolgoztak verejtékkel,
 Éjt egybetéve nappal,
 Raktak garast garasra,
 Szereztek házat, telket,
 Maguknak nyugodalmat,
 Nekem független lelket
 Az én elődeim.

Kenyerem mindig megvolt,
 És nem egyszer kalácsom,
 És kevés küszködésem
 És soha adósságom.
 Mikor a léghajósnak
 Nincs homokzsákja semmi:
 Könnyű magasra szállni
 És poétának lenni,
 Görnyesztő gond híján.

Én mindent készen kaptam
 Áldott elődi kézből,
 Éppen csak a szivárvány
 Hiányzott még az égről.
 Vén vasoszlopokra
 Szivárványként feszültem,
 Egemet ők tartották
 Mohosan és derülten:
 Nincs semmi érdemem.

Ó, ritka költő-sors ez!
 Látom: körös-körül
 Az író-becsületre
 Mily sok súly nehezül.
 Érdek-csapdák között
 Hogy kell haladnia,
 Jó, amikor nem kell
 Lelkét eladnia
 Darab száraz-kenyérért.

Ó, ritka költő-sors ez!
 Intem is magamat:
 Míg van vas-tartalékod:
 Becsüld meg sorsodat:
 Magam emberségéből
 Én senki-semmi lennék,
 Vasnak és verejtéknek
 Dicséret és dicsőség.
 Dicséret és dicsőség.
 (1936)

JÓLÉSZ

Vilma néni

Jólész -: felsőgömöri kis falu –
 Bűbájosan most mért zeng a neved?
 S mért jut eszembe éppen most és itt?
 Jólész – a lelked oly messze virít,
 Mint Negojtól a Gerlachfalvi csúcs;
 Mint Szebentől a pelsőci hegyek –
 Mint a Leány-kő: Anyám lány-kora.
 Jólész – oly messze virít a neved.

De erdők, erdők vannak itt és – ott.
 Erdők, erdők, szűzek, hallgatagok –
 Erdők ölen itt vándorolhatok –
 S érzem, Jólész, a neved illatát.
 Erdőid ölen tűzte fel Anyám
 Sírba-vitt menyasszonyi fátyolát –
 S feltűzte tiszta kézzel, öntudatlan
 Mindazt, mibe én belesodortattam:
 Minden bűnömet s minden versemet.
 Jó-lész?? kérdezte komolyan Anyám.
 Bár felelhettem volna: *Jó-leszek*.

Erdők, mélyek, szűzek, hallgatagok:
 Ó, erdők, erdők vannak ott és – itt.
 Erdőt lélezett gyöngé tüdejével
 Anyám, s beszívta erdők titkait.
 És erdő-mester volt a nagyapám.
 Én nem vagyok az erdők Mestere –
 Az erdők az én nagy Mestereim.
 Úgy ülök a sziklák közt hallgatag:
 A legnagyobb Iskola padjain.

Jólész, felsőgömöri kis falu:
 Három kislány hajdani otthona,
 Van-e most körülöttem olyan béke,
 Mint itt, hol léptem puhítja mohá?
 Van-e most körülöttem olyan Béke
 Jólész, amelyet én kívánok Néked?
 Míg dübörög észak felé a föld,
 S északi-fényként ezer-faluk égnek?!!
 (Hohe Rinne, Szebeni-havasok, 1939. szeptember)

*

„1924 januárjában, a trianoni amputáció első döb-
 benete után **Sík Sándor** piarista pap költő, a neokato-
 likus irányzatú irodalom művelője ezt írta Reményik Sán-
 dornak:

Testvér!
 Mikor először hallottam a hangodat, azt mondtam:
 Hála Istennek, az új magyar harag és a magyar lelkiisme-
 ret megtalálta a szót!
 Mikor másodszor hallottalak, azt mondtam: Hála Is-
 tennek, Erdély szíve megszólalt!
 Mikor harmadszor hallottalak, azt mondtam: Itt em-

ber szól! Itt lélek szól! Hála legyen az Istennek!

A lélek hallja a lelket.

Testvéri szeretettel

(Budapest, 1924. január 22.)

Sík Sándor

A lélek hallja a lelket. A magyar lélek mindig, akkor és azóta is érzékenyen rezonál **Reményik Sándor** költészetére.

A nagy történelmi omlásra, az első világháborút követő hatalmi, területi változásokra ő reagál először a végeken. **Végyári** aláírással jelennek meg kötetei 1919-ben és 1921-ben Budapesten *Segítsetek! Hangok a végekről* és *Mindhalálíg* címen. A versek a közhangulatot erős nemzetvédő felhanggal formázták: ország nincs, de vannak magyarok, itthon kell maradni, nem szabad elfelejteni, nem szabad az új hatalomnak kezét adni. Ezek a hangok tagadhatatlanul egy önvédelmi nemzettudatból fakadtak, kiváltották az egyharmadára csonkított ország „*Nem, nem, soha!*” tudatát. [...]

Reményik Sándor már életében megérte azt, hogy Végyáriként nemzeti költészetünk legnagyobbjai között emlegették. Tagjai sorába választotta a *Kisfaludy* és a *Petőfi Társaság*. Megnyerte a Petőfi Társaság díját, két ízben a *Baumgarten-díjat*, tagjává választotta az *Erdélyi Irodalmi* és a marosvásárhelyi *Kemény Zsigmond Társaság*, a soproni *Frankenburg Kör*. Halála után kapta meg a *Magyar Tudományos Akadémia* nagydíját. [...]

A református kollégiumban, de főképp az egyetemen szövődtek kedves barátságai, többek között **Olasz Lajossal** és a későbbi híres íróval, **Makkai Sándor** református püspökkel. Velük később a kisebbségi életben újra találkozott komoly nemzetépítő munkában. Egyetemi hallgató korában került **Prohászka Ottokár**, a neves székesfehérvári katolikus püspök könyveinek hatása alá. Reményik, a költő a magányos **Vajda Jánost**, a „fonák ígén” elvérző **Juhász Gyulát**, a „lélektől lélekig” **Tóth Árpádját** és a szenvedésen kifogó **Babits Mihályt** érezte legközelebb magához. [...]

Költeményt először az *Új Idők* közölte tőle, 1916-ban. 1918-tól állandó munkatársa az *Erdélyi Szemlének*, és 1921-ben az ő szerkesztésében indul meg az Erdélyi Szemléből átalakult *Pásztortűz*, amelyet a leg-nehezebb időben szerkesztett. Körülötte és a *Pásztortűz* körül alakult ki az erdélyi irodalom.

Reményik Sándor életét egymásra hatóan két tényező határozta meg: kereszténysége és magyarsága. Az iskolában tanult történelmi és irodalomtörténeti anyaghoz járult a családi környezet, amelyben jellemet formálóan élt a negyvennyolcas szabadságharc eleven emléke. Reményik Sándor dédapja anyai ágon **Pákh Mihály** evangélikus püspök volt, aki a szabadságharcban hozott debreceni, a **Habsburgokat** detronizáló határozatot kihirdette, s akit ezért halálra ítélték. Ezen ítéletet később kegyelmi határozattal kufsteini várfogságra változtatták.

Így a szabadságharc története mellett családi örökség-

képpen a szabadságharc nemzeti irodalma is eleven birtokává vált a rendkívül gondosan nevelt, fejlődő fiúnak. Édesanyja nemcsak szerette az irodalmat, hanem finom értője is volt. Később költő fiának nem egy versét oly tökéletes formában fordította németre, hogy szívesen közölte az erdélyi szászok igényes transzszilván folyóirata. A szülői ház magas és választékos kulturáltsága adott módot arra is, hogy németül, franciául és angolul tanuljon.

A békediktátum kihirdetése után elhallgatott. A magányosság szigetére vonult. Ez a Reményik – a Végyári-versek után – szenvedő, törődő, halk hangú ember. Persze belső töprengéseit, legbelsőbb érzéseit is a nagy megrendülés élménye színezi. Jóbi szenvedésekben volt része, hónapokat töltött szanatóriumokban, és a húszas évek derekától úgy érezte, népe felmorzsolódása is elkerülhetetlen. De azért mindig az életet hirdette. Emberileg is nagy tett volt az élete: reménytelenül is csillagokkal népesítette be az erdélyi éjszakákat. *Ha nem lesz többé iskolánk* című verse több, mint illusztráció, egy nép élni-akarás-vágyának szimbóluma.

Ez a Reményik Sándor már a transzszilvanizmus lírai képviselője volt. Számot vetett a kisebbségi létezéssel: mindig lesz, míg lesznek államok, amelyekben jelentős számmal élnek más nemzeti hagyományú népek. Vallotta a transzszilván elvet: „*Állam és nemzet nem szükségképpen egy, sőt a nemzet államtalan formája mélyebb, tisztább, bensőségesebb, keresztényibb, etikáltabb lehet, mint az állami, tehát politikai formája.*” Feladatának látta az adott államkeretben a kisebbségi emberhez méltó elhelyezkedésért való küzdelmet, és megfogalmazta a humánus és az erkölcs által diktált feladatokat.

Vallásossága tipikusan evangélikus. A *simul iustus, simul peccator* lutheri tézis, az egyszerre bűnös, de ugyanakkor – Krisztus váltsága révén – megigazult ember feszültségében élt. Jó ember volt a szó igaz értelmében, mások mértéke szerint példakép; önmagával mégis mindig elégedetlen. Egyik versében, az *Amiként mi is megbocsátunk* kezdetűben így vall:

Engem az Isten önmagammal vert meg:

Tűzostort font a gondolataimból

S minden idegszálamból kancsukát,

Hogy verje, verje, verje és gyötörje,

És méltón meggyötörni mégse tudja

A lelkem soha, soha önmagát.

Engem az Isten önmagammal vert meg,

Tűzostort font a gondolataimból

S minden idegszálamból kancsukát.

Verseiért és szenvedésekben tisztult életéért szerették őt értő kortársai, és emlékezünk rá mi is. A formának nála nagyobb mesterei is voltak a magyar lírában, de nem volt senki, aki nála több gondolatot, érzést pendített volna meg **Petőfin** kívül. S túl a költészetén, magatartást is jelentett mégis Reményik Sándor. Sorsvállaló volt.

Ötvenegy éves korában, 1941. október 24-én Kolozsvárt halt meg. Városa mint a magyar nemzet halottját te-

mette az evangélikus templomból. A Házsongárdi temetőben nyugszik.

Sírkövén ez áll: „Egy lángot adok, ápdold, add tovább.”*

***Az idézett szövegrészeket Pátkai Róbertnek az Angliai Magyar Tükörben megjelent írásából (Reményik Sándorra emlékezünk – 2004, december) vettük.**

EREDJ, HA TUDSZ...

Egy szívnek, mely éppúgy fáj, mint az enyéem

Eredj, ha tudsz...
Eredj, ha gondolod,
Hogy valahol, bárhol a nagy világon
Könnyebb lesz majd a sorsot hordanod.
Eredj...
Szállj, mint a fecske délnek,
Vagy északnak, mint a viharmadár,
Magasából a mérhetetlen égnek.
Kémeled a pontot,
Hol fészekrakó vágyaid kibontod.
Eredj, ha tudsz.

Eredj, ha hittelen
Hiszed: a hontalanság odakünn
Nem keserűbb, mint idebenn.
Eredj, ha azt hiszed,
Hogy odakünn a világban nem ácsol
A lelke dből, az érző, élő fából
Az emlékezés új kereszteteket.

A lelked csillapuló viharának
Észrevétlen ezer új hangja támad,
Süvít, sikolt.
S az emlékezés keresztfáira
Téged feszít a honvág és a bánat.
Eredj, ha nem hiszed.
Hajdanában Mikes sem hitte ezt,
Ki rab hazában élni nem tudott
De vállán égett az örök kereszt
S egy csillag Zágon felé mutatott.

Ha esténként a csillagok
Fürödni a Márvány-tengerbe jártak
Meglátogatták az itthoni árnyak,
Szelíd emlékek: eszeveszett hordák
A szívét kitépték,
S hegyeken, tengereken túlra hordták...
Eredj, ha tudsz.

Ha majd úgy látod, minden elveszett:
Inkább, semmint hordani itt a jármot,
Szórd a szélbe minden régi álmod;
Ha úgy látod, hogy minden elveszett,
Menj őserdőkön, tengereken túlra
Ajánlani fel két munkás kezed.
Menj hát, ha teheted.
Itthon maradok én!

Károgva és sötéten,
Mint téli varjú száraz jegenyén.
Még nem tudom,
Jut-e nekem egy nyugalmas sarok,
De itthon maradok!

Leszek örlő szű az idegen fában,
Leszek az alj a felhajtott kupában,
Az idegen vérben leszek a méreg,
Miazma, láz, lappangó rút féreg,
De itthon maradok.

Akarok lenni a halálharang,
Mely temet bár, halló fülekbe cseng
És lázít: visszavenni a mienk!
Akarok lenni a gyujtózsínór,
A kanóc vége, lángralobbant vér,
Mely titkon kúszik tíz – száz évig
Hamuban, éjben.

Míg a keservek lóporához ér.
És akkor...!

Még nem tudom:
Jut-e nekem egy nyugalmas sarok,
De *addig*, varjú a száraz jegenyén:
Én itthon maradok.
(1918. december 29.)

KESERŰ KÉRDÉS AHHOZ, AKITŐL NINCS HOVA FÖLLEBBEZNI

Úristen, aki nemzetekkel játszol,
Életre hívod őket s temeted,
Míg lészen egykor egy Akol, egy Pásztor, –
Világok sorsát tartó tenyered,
Mondd, elhullatja mostan a magyart?
Élete fényes szálát elszakasztod,
Hogy hulljon, mint egy csonka törött kard
Az űrön át a végtelen sötétbe?
Eldobod, mint egy kihűlt csillagot?
Mi sorsra tartod, Úristen, mi végre?!
Mai sorsa talán csak lepkeálca,
Melyből kiszáll a fényes légi vándor?
Vagy eltört sorsán a fekete pálca?

Ne csodáld, Isten, ha akad oly bátor,
Keserű szívvel aki zaklat s kérdi:
Meguntad, Uram, mivelünk beszélni?
Némely kis áldozatot mi is hoztunk
Tépott szívekből, sűrű anyakönnéből,
S rosszabban, mint más, mi sem imádkoztunk!
Kezed bennünket mégis mélybe intett,
Isten, Úristen, miért épp csak minket?
Vagy azt akarod: szertehúzó vérünk
Minden csöppje a kintől fusson össze,
S a szenvedés tüzeben összeégjünk,

Összeforrjunk, pártos szívek örökre?
Azért büntetsz? Avagy mit akarsz vélünk?
Isten, Úristen, ítéletes lépted
Népek sírkövén egykedvűn kopog,
Mondd, hát igazán olyan mindegy Néked,
Ha nem dícsérnek magyar templomok,
Kik benned bíztak eleitől fogva?

Tudom, hogy Tőled nincs föllebbezés.
Uram, és Igéd, mint kőszirt, kemény,
Te magad vagy a zordon Végezés,
Népemért Véled mégis vívok én!
A magányban, a pusztán szembeszállok
Véled, Isten – és érzéseim árja:
Ima, fohász vagy lázadás, vagy átok
Ostromol, míg a kőszirtet kivájja.

Úristen, aki nemzetekkel játszol,
Életre hívod őket s temeted,
Míg léssen egykor egy Akol, egy Pásztor.
Világok sorsát tartó tenyered
Nem hullathatja el most a magyart!!
(1919)

AHOGY LEHET...

Fogcsikorgató türelemmel,
Összeszorított szájjal –
Krisztus-követő bús próbálkozással,
Majd daccal, lobbanóval,
Fojtott igével és visszanyelt szóval,
Tenyérrel, mely sima örökké,
Csak a zsebben szorul ököllé –
Keserű, tehetetlen nevetéssel
Békülve meg akármilyen rendeléssel –
Nem csodálkozva már – és csodálkozva mégis,
Hogy rajtunk ez is, az is megesett:
Hordozzuk, testvéreim, ezt a hordhatatlan,
Kínszenvedést virágzó életet.
Ahogy lehet...

Megalkuvás zsoldárát énekelve,
Végtelen rabmenetben csak megyünk,
Nincs semmi fegyverünk,
Fegyvertelen a lelkünk lázadása,
Pedig a vérünk minden csöppje vágyik,
Vágyik a Péter vad mozdulatára,
Amikor Istenének védelmében
A Málkus fülét hirtelen levágta.
Kik vagyunk mi?
Ó, nem az Alázat,
Csak a megalázottság fiai.
Nemzedékek büszke hídfői közt
Görbülő ív, görnyedő átmenet:
Testvéreim, bizony nem élünk jól mi,
Nem apáinknak tetsző életet.
De aki másképp tehetne helyünkben,

Az vesse reánk az első követ!
Minden percünk kínzó kiegyezés:
Ahogy lehet...

Testvérem, korcs hős, alkuvások hőse,
Félbenmarad, megmásul mondatod?
Egy szikra talán mégis zengve pattan
Lángörvényből, mely benned kavargó.
Dagadnak benned árvizes erők,
Zúdulna niagarás zuhatag:
Elégedj meg, ha megtöltesz belőle
Kristálytisztá vízzel egy poharat.
Visszaszorítanak, hátrább, egyre hátrább,
És amit hagynak, egyre kevesebb:
Hát vedd meg lábad ott, ahol megállhatsz,
S azt mentsd, azt a talpatatnyi helyet,
Szikrát a tűzből, cseppet a folyóból,
A töredéket eltört mondatodból,
Minden megmaradt árva keveset:
Ahogy lehet...

Láttad a Karsztok szirt-sivatagában
A liliputi termőföldeket?
Pár négyzetméter – amit a lavina,
A kőgörgeteg könnyen eltemet.
S a Karsztok boldogtalan magvetője,
A földművelés madárijesztője
Ezt a kis humuszt mégis szereti,
Kicsi kőkerítéssel keríti.
Pedig szinte sírjának is kevés.
Ó, karszti sors; ó, karszti temetés...

Te is, testvérem, karszti sorsodat
Fogadd el, s védj meg karszti földedet,
Azt a síroknak is kevés humuszt,
Azt a pár négyzetméternyi helyet,
S azt a fölséges Isten-lábnymot,
Mint a lavina minden rohama
Eltörölni még sohasem tudott.
Védj ezt a talpatatnyi telkedet,
Cserépkancsódat és tűzhelyedet,
Utolsó darab száraz kenyered!
De azt aztán foggal, tíz körömmel.
Démoni dühvel és örült örömmel –
Ahogy lehet...

Ahogy lehet...
(1935. április 11.)

*

„Reményik Sándor halálának évfordulója sok adalékkal gyarapította a tavaly elhunyt erdélyi költő emlékét és portréját. A Király-utca és Minorita-utca sarkán levő Kor-da-házon emléktábla jelöli Reményik Sándor születésének helyét. Az emléktábla két lényeges mozzanatot örökít meg. Először: a Reményik név mellett hirdeti, hogy a költő VÉGVÁRI is volt.

Erre valóban szükség van, mert Reményik képe csak a Végvári-vonásokkal teljesedik ki. Valami különös kettősség ez, amely jellemző a rejtve befelé vérző Költő és a kifelé néha oly harcra Lázongó életformájára. A humanista Reményik különválasztotta önmagában a Végvári misszióját. Többször megszállotta a „Végvári elhallgat” hangulata, amikor úgy érezte, hogy „*a röghöz visszatér, mint földműves*” vagy pedig „*vad tusák közül immáron Istenéhez menekül*”, – de az erupciók újra és mindig át-törték a felszín simaságát. Ezért rögzíthette meg az emléktábla immár állandó epikus jelzőként, hogy *a nemzet költője* volt. (Az emléktáblának van egy nagy stílustalansága: kiemelkedik a sima falból és egy beljebb fekvő sík felület architektúráját megbontja).

Mikor Reményik első verskötete, a *Fagyöngyök* 1918 tavaszán megjelent – már a címében is jelezve különleges „botanikai” jellegét –, senki sem gondolta volna róla, hogy hamarosan a nemzet költője lesz.

Jancsó Elemér, aki nemrég egy füzetben összeállította a Reményik-irodalmat, 1920 előtről semmi adatot nem közöl. Pedig a **Tompa Mihály**hoz hasonlítható költőről már *A Hét* 1918. július 21-i száma közölt egy kritikát, amelynek szövege ma is aktuális, amint **Járosi Andor** mondotta a szomorú évforduló alkalmából tartott előadásában. „*Reményik Sándor lírája – írta 1918-ban A Hét névtelen kritikusa – értelmi líra, eszmék, reflexiók hullámmása egy félreeső, csöndes öbölben, egy tépelődő, szinte a világgal meghasonlott lélek inkább finomkodó, mint elementáris megnyilatkozása. Nem az érzelmek kohója olvasztja ki a versét, hanem az ész hideg kavicsai köré izadja a gyöngyöt. A Tér, az Idő, a Művészet, Pompeji, Vajda János szelleme, hit, tudás, erő, gonosz és jó, a forma, mely uralkodik az anyagon: – íme az ő racionális témái, melyek távol vetik őt modern líráinktól, de ezekbe a keregett, külső élményekbe tud beleérezni halk remegőseket, láttat velük mélységeket, és ilyenkor a szavak csengő színézüstje, melyet áhít, valóban bőven ömlik ajkairól. Koszmikus fantáziája és végtelen-vágya kihunyó és születő világok felé, filozófiai alapból fakad. Saját bevallása szerint nehezen ácsolja a sorokat...*” Ez nyilván a végváriságnélküli Reményiket jellemzi. Ez a Reményik éppen a *Hétben* jutott először verseivel budapesti szóhoz. Járosi Andor szabadegetemi előadását valósággal emlékünneppé avatta a közönség áhítata és a szónok templomi inspirációja, mellyel Reményik költői szálait egy búskomor életből lelkipásztori pszichológusként kifejtette. Az elnöklő professzor üdvözlés helyett Reményik Sándornak *Az én lelkipásztorom* című versét olvasta fel, amelyben a költő azzal ünnepelte Járosi Andort, hogy ő tanította meg templomba menekülni, Evangéliumot olvasni:

*Jöttek ragyogó s zordon vértetben,
Jöttek óriás prédikátorok.
És ostromoztak és égbe ragadtak, –
Csak ezt a szócskát: „én bűnös vagyok”
Nem bírták velem úgy értetni meg,
Ahogy te tetted...*

Igen megszívlelendő dolgokat lehetett tanulni Járosi Andor előadásából. Mindenekelőtt azt, hogy a kettős lelkű költőnek hazája is kettős volt: Dobsina és Kolozsvár. Apja Dobsináról származott, anyja szepesi német, nagynénje alig tud magyarul, és német fordításban olvassa a Reményik-verseket, de megjegyzi: magyarul szebbek! Persze, hogy szebbek, hiszen sejtelmes, félig értett, tehát költői nyelven vannak írva... A szentistváni Magyarország misztériuma ez: a felvidéki ősök leszármazottja, aki visszajár Dobsinára és a *transzilvanizmus* apostola lesz. Idegen ajkú, de magyarszívű anyának hősi szavú fia.

Heltai Gáspár, a költő **Zrinyi, Petőfi**: mintha a kevertfajúak érzelmesebb magyarok lennének, mert övük a magyarrá-levés élménye, a titokzatos átlényegülés gyönyörűsége. Külön probléma Reményik világnézete is, amely – mint Járosi rámutatott – mindig a végső kérdések megoldását kereste. Ezért tudtak érvényesülni lelki fejlődésben a legellentétebb hatások. Vajda János pesszimizmusát a hívő lélek templomba-járásával egyesíti. Az egyetemen a pozitivista, anyagelvű jogbölcsész, **Somló Bódog** tanítványa, de **Böhm Károly** idealizmusa és **Márki Sándor** lelkes historizmusa is leköti, hogy aztán megtalálja az utat a magasságok felé mutató, misztikus **Prohászka**hoz, akivel a luteránus költő benső kollokviumokat tart... **Imre Sándor** figyelő szeme a gyermekkortól a Végvári-versekig kíséri. Orvosaival költői levelezést folytat. Fortissimókból és elcsöndesülésből épül fel az ő finom lelki konstrukciója. „Fáklyafutó”, aki „begubózva” él. Elnémult harangokat hallgat és maga is harangszó. Az elsüllyedt Erdély mélyről feltörő harangzugásában az ő lelkének csengettűje szólt a legfájóbban.” (Kolozsvár)*

Garázda Péter

* Eredetileg megjelent: „Reményik-évforduló” címen a *Szellem és élet* c. folyóirat 1942. évi 4. füzetének 230-232. oldalain. (Szerkesztett változat.)

MAGUNKBA LE

Vedd a lámpát, magunkba szállunk –
Nincs ezen kívül más szállásunk.

Magunkba szállunk: ez most minden,
A külvilágban semmi sincsen.

A külvilág rémek világa.
Te is árva vagy, én is árva.

A külvilágban kockázat van
A legártatlanabb szavakban.

A külvilágban kémekek lesnek –
Lélegzetünkre is fülelnek.

Vedd a lámpát, magunkba térünk –
Nagy a vétünk: az emberségünk.

Magunkba még mélyebbre szállunk:
Nagy a bűnünk: a magyarságunk.

Nyáj néppé nem akarunk lenni.
Iszonyú mélyre kell hát menni.

Idegenné nem tudunk válni, –
Hát minden tárnát fel kell tárnai,

Ahol még érc van: emberi, s magyar,
Hová le nem hat semmi zivatar.

Lassan megszűnünk írni, sírni,
Segítségül bárkit is hívni.

Nemzet-forgácsot, csillag-töredéket:
Minket ugyan kicsoda ért meg?

Vagyunk kétféle értetlenség
Menyegzőkön külhoni vendég.

Ki nem elégít semmi ország,
Egyedül ez a mély mennyország.

Vedd a lámpát, magunkba térünk.
Nincs külvilágban menedékünk.

Érzed? Réteg réteg után szakad,
Omlik be tétova léptünk alatt.

Ez még mind rögös, érzéki világ,
De mi megyünk, mind mélyebbre tovább.

Ahol már csak a Lélek lelkesít –
Megyünk, meg nem állunk az Istenig.
(Budapest, 1938. november 4.)

KORSZERŰTLEN VERSEK

7.

EGYMÁS MELLETT SOHA?

Hát így kell mindig lennie:
Fölül az egyik, s a másik alul?
Hatalmi kérdés emberek között,
S a hatalomban egyik elvadul?
Mindig csak elnyomott és elnyomó,
Kis különbség a módszerek között
És árnyalatok kockaforduláskor,
S meztelen önzés mindenképp mögött?
Egyéni önzés és családi önzés
és ezerféle színű nemzeti –
Hát nem lehet e korhadó világot
Testvér-színekkel ékesíteni?
A kocka fordul és aki alul volt:
Hegylábnál: hegytetőre kerül,

S amit magának nem kívánt, a mással
Folytatja, vagyis hogy kezdi elül.
Hát így kell mindig lennie:
Az egyik alul s a másik felül?
Ölni vagy halni: ez a nagy parancs:
És szép egymásmellettség soha?
Fúljon hát önvérébe a világ
Végképp, ha sorsunk ilyen mostoha!
A pusztaság embert többé ne lásson
És hegy se legyen ezen a világon,
Mivel hogyszem csillaggal társalogna:
Súlyával a kis halmot nyomorítja.
Isten maradjon egyes egyedül –
Kiben nincs többé rab és hódító
És nincsen többé alul és felül!
(Kolozsvár, 1941. május 15.)

A *Mi a magyar?* című versében így fogalmaz:

„Csikoroghat az államgépezet,
Mert minden állam test és csikorog –
De Arany János dallama örök,
S Petőfin nem fognak ki divatok!
Vannak bolondjai a szerelemnek
S örültjei a honfi-láznak is –
De néha nagyon is hamar kisül,
Hogy mindez múló, balga és hamis.
Vannak korszakos szörnyű tévedések
És vad politikai divatok –
De néha egy-egy költő mondja el
Joggal: az állam mostan én vagyok.”

Idáig jut a dobsinai gyökerekkel rendelkező, a trianoni döntéssel egyszerre két hazát is elvesztő, a döntés igazságtalanságát Végvárként elsirató, ostorozó, az Úristennek is keserű kérdést feltéve Reményik Sándor, „*Princeps poetarum transilvanorum*” – Erdély költőfejedelme.

*Az összeállításban idézett verseket a Polis Könyvkiadó – Kálvin Kiadó – Luther Kiadó közös gondozásában megjelent: Reményik Sándor *Összes verse* (Kolozsvár – Budapest, 2008.) c. kiadványból vettük át.

A fény megálmodói Bemutatjuk a Gömöri Fotóklubot

„Mindezt a fényvel. És a hiányával, tegyük hozzá sürgősen. Mert a fény önmagában nem rajzol, csak kimaradásával, az árnyékkal együtt, mely egyedül szintén képtelen erre – kettejük kiegészítő váltakozásának lenyomata a KÉP.”

(Ries Zoltán: A fotográfiaíró)

Vajon a gömöri ember rejteget-e magában értékeket és érdekességeket? Milyen a világról alkotott képe? Vajon milyen eszközök segítségével és milyen módon közvetíti ezt a külvilág felé? „Akinek nincs presztízse, még nem bizonyos, hogy értéke sincs. Aki nem aktuális, még nem futóbolond. Jézusnak is kevesen tapsoltak, de sokan megsírárták” – írja a szülővárosában szinte ismeretlen, de mégis világhírű szociológus, **Leopold Lajos**. Vajon egyedül van azok sorában, akik több megbecsülést, emléktáblát, utcanévet érdemelnének? Aligha.

Kérdés, becsülhetjük-e azt, akit nem ismerünk? Néhány évtized vagy század a feledés porával fújja be az előttünk járók lábnyomait, nem tudhatjuk, mikor lépünk egy jeles orvos, kiváló lelkész, neves tanár vagy éppen egy derék mesterember nyomába. Ugyanígy közömbösen megyünk el érdekes épületek, jeles kiadványok és dokumentumok s általában a múlt és a jelen szellemi alkotásai mellett. Jó az, ha szinte idegenek vagyunk szűkebb hazánkban? A gömöri ember igenis rendelkezik értékekkel, amelyek méltóak a megbecsülésünkre. Lehet, hogy csak a mi figyelmünkre, de arra mindenképpen. Olyan értékek és érdekességek rejtőznek benne, amelyek ismerete nélkül szegényebbek vagyunk, általuk és velük pedig önbecsülésünk is növekedhet. Ilyen értéket illetve értékteremtő embereket szeretnénk bemutatni az alábbiakban.

„Egy közös kiállítás, régebbi baráti kapcsolat kapcsán jött a gondolat egy fotóegyesület alapítására. A Gömöri Fotóklub A kultúráért Gömörben és Gömörön túl Polgári Társulás keretén belül jött létre. Tulajdonképpen egy baráti társaságot kell elképzelni, akik – ha mindenben nem is – egy dologban mindenképpen egyetértünk: hisszük és valljuk, hogy egy jó fotó maradandó érték. Számunkra legalábbis az. Alkotásaink által egy szöveget szeretnénk nyújtani önmagunkból, gondolkodásmódunkból, a világról alkotott képünkről, a számunkra fontosnak vélt és tartott dolgokról. Bízunk benne, hogy ez a rejtett üzenet eljut az érdeklődőhöz. Célul tűztük ki, hogy egyesítjük a Gömörben élő és a Gömörből elszármazott fotósokat, felvesszük a kapcsolatot más fotós klubokkal, egyesületekkel, szervezetekkel, csoportos, illetve egyéni kiállításokat szervezünk, rendezünk. Szeretnénk továbbá a fotóklub életéről, tevékenységéről szóló ismeretterjesztő és propagációs anyagokat megjelentetni, ezeket a lehetőség szerint minél szélesebb körben terjeszteni, a már nem élő gömöri fotósok anyagát bemutatni és dokumentálni, valamint bemutatni kiállítás, illetve kiadványok formájában. A fotózás iránt

érdeklődő fiatal generációt szeretnénk felkarolni és támogatni.

A Gömöri Fotóklub megalakításával – ha mások még nem vennék észre – megleltük a fényt önmagunkban. A fényt, ami úgy gondolom, nemcsak bennünket, fotósokat igyekszik elkerülni, hanem a gömöri embert és értékeit is. De ha kitekintünk a világba, láthatjuk, kik azok az emberek, vagy melyek azok az értékek, akik, vagy amelyek, felé ma a fény irányul, és ugyanígy megfigyelhető, kik maradnak árnyékban... Próbál az ember ebbe belenyugodni, próbálja ezt elfogadni, de hiába: fény nélkül nem megy! Hogy van-e értelme annak, amit csinálunk? Úgy gondolom, ha egy kevés veleszületett adottsággal rendelkezve, fényképezőgéppel a kezünkben megörökítünk egy általunk megfelelőnek vélt pillanatot, s ha ezt kellő alázattal bemutatva örömet, élményt tudunk nyújtani másoknak, akkor van értelme annak, amit csinálunk.” – vallja **Benedek László**, a Fotóklub vezetője.

„Egyértelműen pozitív dolognak tartom a Gömöri Fotóklub megalakulását. Itt azonos érdeklődésű emberekkel találkozom, akik ráadásul még barátok is. Mindenkinek megvan a saját profilja, és még ha azonos is a téma, a feldolgozás nézőpontja eltér. Ez természetesen bizonyos szempontból motivál, de semmiképpen nem kelt versengési érzetet bennem.” – vallja **Csomós Árpád**, a Fotóklub tagja.

Rimaszombatban ez év májusában mutatkozott be a Gömöri Fotóklub. A klubnak akkor 6 tagja volt: **Benedek László** elnök, **Gecse Attila**, **Szöke Attila**, **Mács István**, **Csomós Árpád** és **Kovács Attila**. A tagok száma azóta fokozatosan bővül. A bemutatkozó esten fény derült a fotósok terveire és a fotózás művészetéről alkotott véleményükre. Az akkor még tervként létezett Kárpát-medencei kiállítás-turné azóta valósággá vált. A turnét, az első közös kiállítást, 2 egyéni kiállítás előzte meg. Szöke Attila *Apróságok* című fotókiállítása a *Tornaljai Szabadidő Központ* szervezésében, és a piliscsabai *Josephium Szakkollégiumban* Kovács Attila egyéni tárlata. A Partiumban, Érmihályfalván május 16-án tartott XVI. *Nyíló Akác Napok* négynapos rendezvénysorozatának nyitónapján, pénteken a művelődési házban a felvidékieké volt a terep. A Gömöri Fotóklub kiállítását **Kovács Zoltán**, Érmihályfalva polgármestere nyitotta meg. Dicséretet és elismerést a polgármesteren kívül a helyiektől és a tárlatot megtekintő közönségtől is kaptak a fotósok.

„...Gyönyörű, szuggesztív megjelenítése a természetnek, föld felett és föld alatt. Egy a szívünk, egy az ország!...”

„...A szép táj szeretete, a dolgozós munka és a hit látszik fotóikon. Gratulálok!...”

„...Nagy örömmel látom újra a Nagy Magyar Haza gyönyörű tájait. Gratulálok a fotóművészeknek!...”

Érmihályfalva után Nagyszalontára, Rimaszombat egyik testvérvárosába vezetett a fotósok útja, ahol a Cson-

ka-torony tövében levő *Arany János Galériában* nyílt kiállításuk. Mind a nagyszalontai, mind az érmihályfalai megnyitón **Boráros Imre**, a komáromi *Jókai Színház* színművésze, Erzsébet-díjas művész a rimaszombati születésű **Győry Dezső** *Emberi hang* című versével tette ünnepélyesebbé a léggörcsőt. **Sára Péter** újságíró a *Reggeli Újság* című Bihar megyei napilapban így értékeli a tárlatot: „A tárlatot érdemes megtekintenie annak, aki a szépet, az ötletességet, az emberi szenvedélyességet, a helytállást értékeli... Bámulatosan remek, maradandó élményt nyújtó fotókban gyönyörködhet a látogató.”

Salgótarján a következő állomás a fotósok életében, ahol 2008 júniusában nyílt meg a Gömői Fotóklub kiállítása a *József Attila Művelődési és Konferencia Központban*, a több mint 40 éve fennálló *Nógrád Megyei Fotóklub Egyesület* meghívására. A megnyitón **Homoga József**, az Egyesület elnöke köszöntötte a kiállítókat és a nézőket, majd Benedek László, a Gömői Fotóklub elnöke ismertette a klub tevékenységét. A tárlatot **P. Tóth László**, a Nógrád Megyei Fotóklub Egyesület megbecsült és lelkes tagja is véleményezte: „...Kovács Attilánál kiemelném a *Nagyapa II.* című képet, ahol a sötétből kiemelkedő fél arcél mutatja be a személyt meggyőző erővel... Benedek László, a gömői táj szerelmese igényesen kidolgozott tájképeken szellemesen mutatja be a tájban megbúvó barlangokat, ahol képein megjelenik az ember is... Mács István színes tájképeivel remekül adja vissza a vidék szépségét... Szőke Attila makrofotói egyenesen csodálatosak! Az állatok szinte már „emberi minőségben” vannak bemutatva, csodás színharmóniában és élességben... Összefoglalva: Salgótarján lakói egy remek kiállítással lettek gazdagabbak. Köszönet ezért a Gömői Fotóklubnak...”

S végül Bátka – a *III. Nyári Balog-völgyi Fesztivál*, a Gömői Fotóklub tagjai számára kihagyhatatlan állomás, hiszen a tagok többsége ezen a fesztiválon találkozott, és itt

született meg a fotóklub megalakításának a gondolata is.

„Minden, még az álmok is osztozással szaporodnak.” – vallja Benedek László, amikor a tervekről kezd beszélni. „Egyik álmom megvalósulása következménye az újabb, nehezebben megvalósíthatónak tűnő álmom megálmodása. Aztán jön a munka: ötletgyűjtés, lelkesedés, a nehézségek és azok leküzdése, az álmom megghiúsulása érzésének megtapasztalása, majd a kitartó munka eredménye: az álmomból valóság lesz. Így van ez nálunk, a fotóklub életében is. Álmodunk, tervezünk, és – ahogy ez máshol is történik – van, ami megvalósul, van, ami nem sikerül, megghiúsul...” A Rimaszécsen élő Kovács Attila klubtagunk, aki jelenleg a budapesti *Pázmány Péter Katolikus Egyetem* hallgatója, fiatal kora ellenére nagy sikert ért el: A *reneszánsz életérzés a kortárs magyar fotóművészetben* című, a *Reneszánsz Év* alkalmából, a *Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége* által meghirdetett fotópályázat díjazott alkotója lett. Az oklevelet **Győri Lajostól**, a zsűri elnökétől, a *Magyar Fotóművészek Világszövetségének* elnökétől vehette át Sárospatakon. A zsűri 73 pályázó 544 alkotásából választotta ki 42 szerző 76 alkotását, ebből 5 kép lett díjazott.

Benedek László a terveikről: „Sok új tervünk van. Fotótúrákat szeretnénk szervezni. „Gömör, ahol élünk” címmel fotópályázatot hirdetünk 2 kategóriában: a diákság és a felnőttek részére. Ezzel a pályázattal azt szeretnénk elérni, hogy Gömör kulturális és néprajzi értékei kellő figyelmet és megbecsülést kapjanak. Továbbá tervezünk Gömörország-Bükk-Partium karsztvarázsa címmel egy nemzetközi fotókiállítást a Miskolci Egyetemen, és sorolhatnám tovább. Köszönöm a magam és a tagok nevében mindenkinek, aki felismerve a tevékenységünk fontosságát, segítette és segíti folyamatosan álmaink megvalósulását.”

Balázs Emese

Csomós Árpád: Cseresi táj

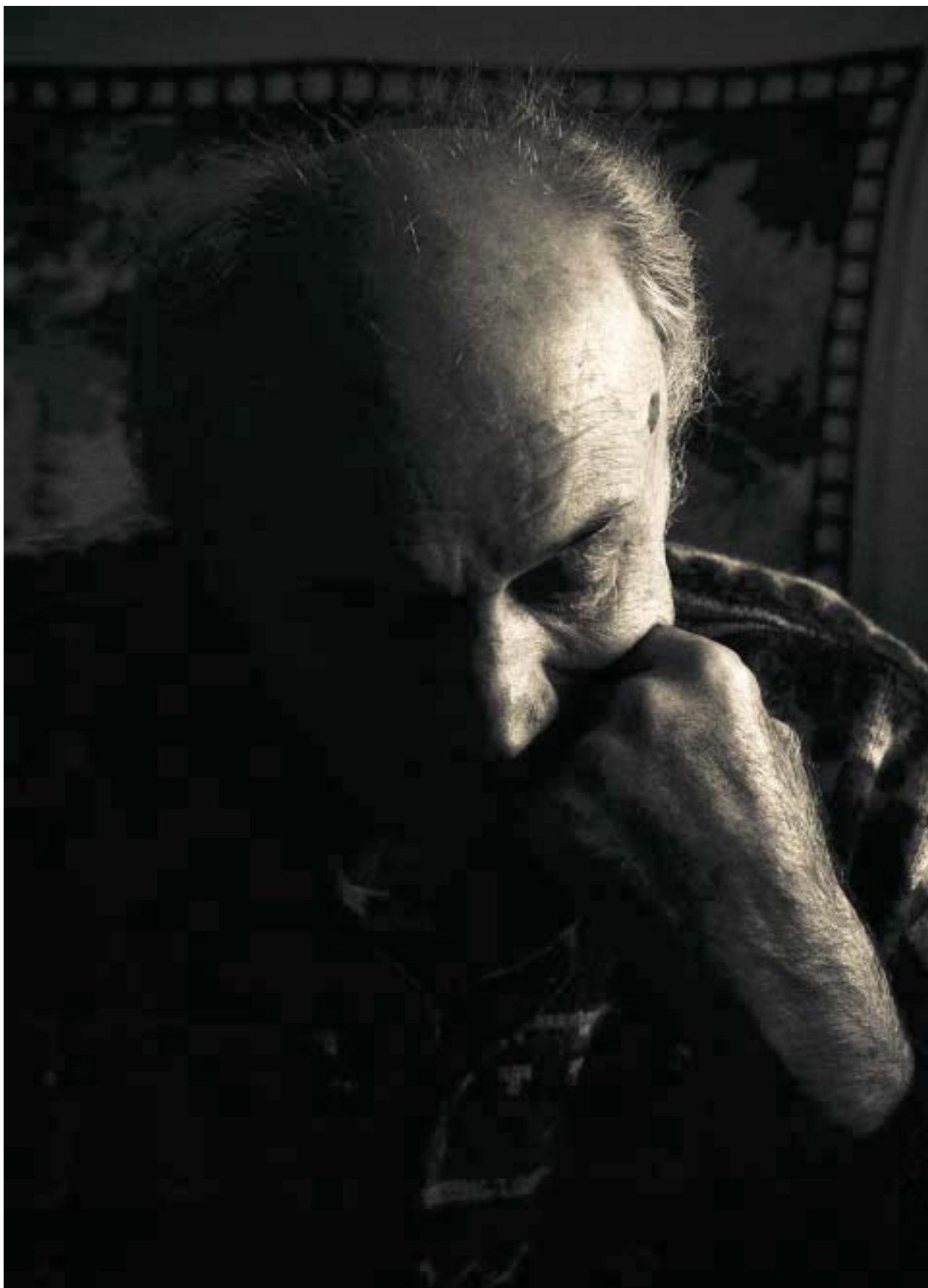
Benedek László: Nagy az én felelősségem

Szőke Attila: A naplemente karmestere

Szőke Attila: Az utolsó pillanatban

Kovács Attila: Nagypám 2.

Kovács Attila: Kialudt

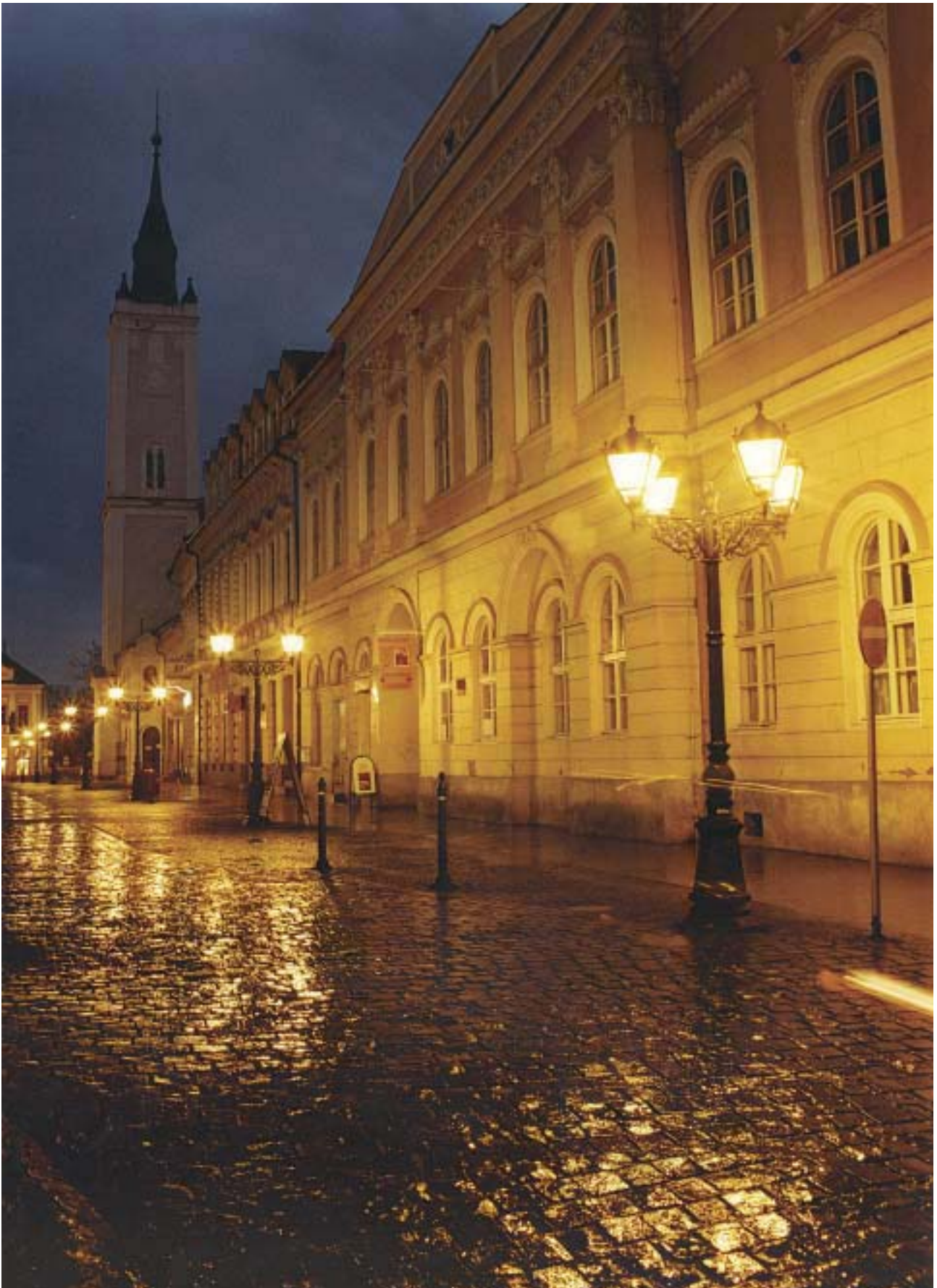
Kovács Attila: In memoriam 1241

Csomós Árpád: Ember és táj

Gecse Atilla: Csobogás

Mács István: Rimaszombat esti fényben 1.